

Reflexia osobnosti Sigmunda Freuda v kontexte človeka, kultúry a teórie umenia (vybrané aspekty)

Ingrid Baniatová

Abstrakt

Hlavným pilierom štúdie je reflexia osobnosti Sigmunda Freuda v kontexte človeka, kultúry a teórie umenia. Úvodná časť je centrovaná na osobnosť významného rakúskeho lekára Sigmunda Freuda ako tvorcu psychoanalýzy. Práve vďaka spomínanej výskumnej metóde smerujú psychoanalytické úvahy a následne teórie Sigmunda Freuda k demaskovaniu spôsobu myslenia človeka ako tvorcu kultúry a umenia. V nasledujúcich kapitolách dochádza k analýze dvoch dynamických princípov – princípu slasti a princípu reality a zároveň je dôraz kladený na rozbor základných ľudských pudov - pudu života Eros a pudu smrti Thanatos. Pomocou psychoanalýzy sú uchopené zložité štruktúry ľudskej mysle a následne je pozornosť upriamená na ich determináciu a vytýčenie dominantných postulátov v teórii umenia. Cieľom textu nie je kritické, exaktné posúdenie vytýčenej problematiky, ale naznačenie východiskových kontextov, vyplývajúcich z postulátov teórie umenia Sigmunda Freuda a ich následná reflexia v kontexte človeka, kultúry a umenia.

Kľúčové slová

Determinácia, dielo, Eros, fantázia, kultúra, nevedomie, Oidipovský komplex, psychoanalýza, pudy, sen, sublimácia, symbol, Thanatos, umelec, umelecké libido, umenie, verbalizácia.

Úvod do problematiky

Sigmund Freud – model duše človeka a z neho vyplývajúca determinácia postulátov umenia

Z biografického materiálu Sigmunda Freuda, rakúskeho lekára a zakladateľa vedeckej výskumnej metódy psychoanalýzy¹ je dôrazný zrejмый rozpor medzi prírodovedecko – lekárskeym vzdelaním a kultúrne filozofickou centralizáciou Freudových záujmov. Z vedeckého pohľadu sú Freudove postuláty a priori považované za antropocentrické. Metafyzické a kozmologické hľadisko sa nestáva centrom jeho pozornosti a je vytlačené na perifériu Freudovho vedeckého

¹ Psychoanalýza je smer psychológie 20.storočia vytvorený Sigmundom Freudom, psychoanalýza je vo všeobecnom zmysle chápaná ako veda zaoberajúca sa prieskumom nevedomých duševných procesov, predpokladá nevedomé motívy pri vzniku neuróz a v ľudskom konaní.

bádania. Intelektuálne zameranie je možné označiť ako hermeneutické a interpretačné. Spôsob myslenia Sigmunda Freuda je z vedecko - kultúrneho pohľadu možné prirovnať k práci literárneho historika, kritika a analytika umenia. Ako psychoanalyticko - archeologický výskumník do dimenzie ľudského nevedomia odhaľuje vrstvu po vrstve a ponúka ľudstvu atemporálny atlas pohľadu do ľudskej mysle. Freudova psychológia, ktorú je možné považovať za odhaľujúcu, je determinovaná tradíciou francúzskych moralistov, esejistov, psychologicky orientovaných predstaviteľov osvietenstva, ale taktiež i nemeckej kultúrnej psychológie, filozofie a vrcholí Friedrichom Nietzsche. Táto determinácia smeruje Sigmunda Freuda k demaskovaniu spôsobu myslenia človeka ako tvorcu kultúrnych ideí a hodnôt a prijíma postulát, že vo vnútri, v samej podstate každého jednotlivca sa nachádza sféra, ktorá nie je de facto zrejmá a jasne rozpoznateľná. Je to oblasť ľudského nevedomia, ktorá determinuje každodenné psychické prežívanie a následné konanie. K problematike človeka ako tvorcu umenia pristupuje Sigmund Freud filozoficko – analyticky so zrejším dôrazom na kultúrne aspekty. Vedecky podložené názvoslovie je interferované s umeleckou literatúrou a Freudovým subjektívnym a zároveň dominantným vzťahom hlavne ku gréckej mytológii. Už pri bežnom nahliadnutí do Freudových koncepcií je badateľné ako svoj empirický poznatok spája s literárnou postavou či príbehom. Základné pojmy psychoanalýzy majú literárne a umelecko - mytologické názvoslovie ako napríklad Oidipovský komplex². Základnými princípmi jeho dynamickej analýzy je princíp slasti a princíp reality. Realita nie je vykresľovaná vo svojej elementárnej podstate, ale dôraz je kladený na jej zrkadlenie v psychickom vývoji človeka. Princíp reality je charakterizovaný ako výchovný, represívny. Podstata človeka je založená na vyhľadávaní slasti. Práve primárne procesy v ľudskej mysle sú riadené princípom slasti, cieľom je vyvolať potešenie, radosť a z toho vyplývajúce uspokojenie libida³. Práve tu však dochádza k významnému javu, myseľ sa snaží potlačiť všetko negatívne, vedúce k narušeniu pocitu slasti. V ľudskej podstate začína ambivalentne pôsobiť princíp reality, ktorý vytvára diskomfort v ľudskej psychike, slasť je zatlačená realitou na perifériu a pokúša sa dosiahnuť uspokojenie pomocou reálneho princípu, napríklad tvorbou umenia ako najvýznamnejšieho a najcennejšieho kultúrneho prejavu ľudstva.⁴

Sigmund Freud aj prostredníctvom vedecky nepodložených špekulácií rozvíja svoju teóriu a pristupuje s dôslednosťou k vytýčeniu dvoch základných ľudských pudov, ktoré pomenováva ako pud života, Eros⁵ a pud smrti, neskôr pomenovaný názvom Thanatos⁶. Synonymum k pudu

² V gréckej mytológii Oidipus, syn thébskeho kráľa Laia a manželky Iokasty, sa márne snaží vyhnúť naplneniu veštby, že zabije vlastného otca a ožení sa so svojou matkou. Oidipovský komplex je základný psychoanalytický model vývoja osobnosti, v ktorom je reflektovaná túžba chlapca po matkinej láske a nenávisť voči konkurentovi otcovi.

³ Psychoanalytický výraz pre sexuálne túžby, erotická energia inštinktov, základ tvorí pudová energia vyvierajúca z podvedomia a je zameraná k dosahovaniu slasti, základ sexuálneho, sociálneho a tvoriaceho snaženia človeka.

⁴ PEPIOL, M.: Freud - Cesta do hĺbiny duše. Praha: Bonalietra Alcompas, 2022, s.118.

⁵ Eros, v gréckej mytológii – boh lásky, pud života, ktorý sa vyznačuje nevedomou snahou o prežitie, človeka vedie k nájdeniu životného partnera, uspokojovaniu slasti, rozmnožovaniu a podpore nového života. Psychickou energiou pudu života Eros je libido.

⁶ Thanatos, v gréckej mytológii – boh smrti, pud smrti, ktorý sa vyznačuje dynamickou agresivitou a má deštruktívny charakter.

Eros je pud sebazáchovy a zachovania rodu, čiže pud života ako dominantnej konštanty a idylickej lásky. Antitézou je pud smrti, ktorý v sebe nesie deštruktívny element. Pud smrti smeruje nielen smerom dovnútra jedinca, do jeho elementárnej podstaty, kde sa premieňa na seba-deštrukciu, ale aktívne pôsobí smerom navonok voči okoliu, čím svoju energiu premieňa na agresiu a značné patologické prejavy násilia. Tým sa stáva dynamickou hrozbou nielen pre vnútorné cítenie jedinca, ale aj pre prostredie, v ktorom sa jedinec pohybuje. Komplexnosť, celistvosť života je vyjadrená ambivalentným pôsobením pudu života Erosa a pudu smrti Thanatosa. Hlavným zameraním freudovskej kultúrnej psychológie je snaha vytvoriť balans medzi týmito dvoma pudmi, ktorý je možný i tvorbou umeleckého obsahu. Vnútny pohľad Sigmunda Freuda na danú problematiku ambivalencie pudov nie je ani optimistický a ani extrémne pesimistický. Teória vychádza z presvedčenia, že k úplnému potlačeniu pudu smrti nikdy neprichádza, je nemožné pud smrti Thanatos oddeliť od celistvosti ľudského života, z toho následne vyplýva fakt, že nie je možné vymazať vojny z ľudskej mysle. V tomto postuláte sa však skrýva dôležitosť kultúry, pomocou ktorej je možné potlačiť vznik vojen vo svete. S touto doktrínou sa v liste Albertovi Einsteinovi zdôveril Sigmund Freud a dôrazne tvrdil, že je potrebné využiť všetky mechanizmy, ktoré podporujú rozvoj kultúry, pretože pracujú proti vojne a pudu smrti, ktorý je hlboko zakorenený v každom človeku.⁷

Sigmund Freud sám seba vyhlasoval za aktívneho pacifistu. Jedným zo základných mechanizmov, ktorý podporuje rozvoj kultúry je tvorba - umelecká tvorba. Sigmund Freud bol vo svojich teóriách hlboko presvedčený, že mnohí veľkí umelci nielen v prítomnosti, ale aj v minulosti dokázali potlačiť libidózný pud smrti Thanatos prostredníctvom tvorby umenia, teda činnosti, ktorá je kultúrnou spoločnosťou akceptovaná a vrelo prijímaná. Freud spája tvorbu umeleckého diela s procesom sublimácie⁸.

Z vedeckého hľadiska je možné dodať, že rovinu sublimácie je možné posunúť aj do roviny intelektuálneho bádania a poznania ako to bolo v prípade Leonarda da Vinci. Tento renesančný umelec bol nielen uspokojovaný tvorbou umeleckých diel, ale posunul element sublimácie do roviny tvorby vynálezov a nekončiacemu objavovaniu a posúvaniu hraníc vlastnej psychiky a zjavnému intelektu. Sigmund Freud pristúpil k vedeckej analýze osobnosti Leonarda da Vinci a vďaka v tej dobe inovatívnej metóde psychoanalýzy dokázal dešifrovať symboly ukrývajúce sa v mnohých jeho umeleckých dielach. Práve pri výtvarnom diele Mona Lisa s vedeckou presnosťou využíva problematiku Oidipovského komplexu a demonštruje patologickú lásku Leonardovej matky, ktorá sa pokúšala zhmotniť lásku neprítomného otca. Leonardove libidózne pudy boli naplno uspokojené a podľa Sigmunda Freuda sa reflektovali v pasívnej homosexualite. Po smrti matky objavil na modelke práve úsmev oddanej matky, ktorá stelesňovala nielen rolu milujúcej matky, ale aj otca a Leonardo sa zameral na zrkadlenie tohto úsmevu a androgénneho vyobrazenia vo svojej umeleckej tvorbe.

Z vedecko – kultúrneho hľadiska je potrebné poukázať aj na rozjímanie a precitovanie umeleckého diela samotným divákom. Práve vyjadrenie emócie a krásy v umeleckom diele pôsobí ako tlmič napätia a pudu smrti. Prijemné pocity, radosť z umeleckého diela, či už

⁷ FREUD, S.: O človeku a kultúre. Praha: Odeon, 1990, s.209

⁸ V psychoanalýze obranný mechanizmus spočívajúci v zjemnení, prenesení pudovej energie na spoločnosťou uznávané a oceňované činnosti ako napríklad tvorba umeleckých diel a podobne. Prebieha tu proces premeny neakceptovateľného prvku do spoločensky akceptovateľnej formy.

výtvarného, literárneho alebo hudobného, môžu dať človeku pocit optimistického naplnenia a zbaviť ho frustrácie a neistoty, aj keď je potrebné dodať len na krátku dobu.

Z kultúrno - vedeckého hľadiska Sigmunda Freuda je nutné poukázať na jeho zložitý model ľudskej mysle. Sigmund Freud vytvára vedecky podložený model štruktúr a funkcií ľudskej psychiky, do ktorého zapracoval pojmy Id - Ono, Ja - Ego, Nadja - Superego. Freud upravuje v tomto prípade svoj postulát, že Ja - Ego je protikladom nevedomia a prichádza k záveru, že Ja - Ego patrí najmä do nevedomej roviny. Pojem Id pochádza z latinského slova it (ono) a je možné ho považovať za elementárny prameň energie, hlavnú zložku osobnosti a je striktné začlenený do nevedomia. Id - Ono je pod nadvládou pudov s cieľom urýchleného uspokojenia túžob a potrieb. Id - Ono je jediným elementom, ktorý je zjavný od narodenia a nenesie v sebe žiadne limity a obmedzenia. Postupom vývoja a stretu s okolitým svetom a realitou obklopujúcou jedinca sa začína rozvíjať Ja - Ego, z latinského prekladu ja. Táto časť mysle je otvorená vonkajšiemu svetu. Ja - Ego sa striktné riadi princípom reality a zároveň chápe limity a obmedzenia vonkajšieho sveta. Ego sa vývojom vytvára z tej časti Id - Ono, ktorú ovplyvňoval okolitý svet. Ja - Ego je dynamicky aktívne v naplňovaní potrieb Id - Ono, avšak len spôsobom akceptovateľným okolitým svetom. Posledným vyvíjajúcim elementom je Nadja - Superego, ktoré sa vyvíja z Ja - Ega. Nadja - Superego je akýsi vnútorný hlas pre rozlišovanie ambivalencie dobra a zla, lásky a nenávisti a tým zdokonaľuje ľudské myslenie a správanie. Nadja - Superego sa snaží o to, aby Ja - Ego konalo na základe ideálnych pravidiel a neuprednostňovalo princíp reality. Funkcia Nadja - Superega je sebaopozorovanie, svedomie a ideál.⁹ Id - Ono je možné považovať z hľadiska topiky štruktúry duše za dedičný element a ak z vedeckého hľadiska sa skúsenosti Ja - Ega opakujú často a disponujú intenzitou vo viacerých generáciách, môžu sa v dimenzii času zmeniť na skúsenosti Id - Ono, čiže vychádzajúc z tohto elementárneho predpokladu Id - Ono môže v sebe ukrývať akési zvyšky nespočetného množstva Eg. Tieto tri aspekty modulu ľudskej psychiky nekoexistujú v symbióze, ale prebieha medzi nimi dynamický boj. Ja - Ego sa pokúša uspokojiť pudovosť Id - Ono, na základe možností, ktoré sú do istej miery oklieštené pôsobením Nadja - Superega a okolitého sveta ako reálnej inštancie. Čiže zjednodušene je možné tvrdiť, že samotné Ja - Ego nie je pánom, vládcom vo vlastnom dome.¹⁰

Keďže z vedeckého hľadiska psychoanalýzy je Ja - Ego považované za relatívne najsilnejší element, predpokladá sa, že udrží značnú rovnováhu, balans medzi okolitým svetom, pudovosťou Id - Ono a prísny Nadja - Superegom. Ak by z praktického hľadiska nebolo schopné tak učiť, tak je možné očakávať, že ak následne prevezme nadvládu Id - Ono, tak jedinec koná pudovo, nie je ohraničený bariérami. Ak prevláda Nadja - Superego, ľudská myseľ je zväzovaná prísny etickými, morálnymi pravidlami, ktoré neznesú odpor. Podľa postulátov Sigmunda Freuda je práve dôsledne vykonaná psychoanalýza považovaná za element, ktorý dohliada, aby Ja - Ego za každých okolností vládlo Id - Ono. Ak sa pozornosť zameria na rozpor a napätie, ktoré kulminuje medzi Id - Ono a Nadja - Superegom, vtedy jedinec trpí deštruktívnymi, patologickými stavmi, ktoré v sebe nesú pocit viny, beznádeje, strachu a úzkosti. Úlohou Ja - Ega je udržať rovnováhu medzi Id - Ono a Nadja - Superegom. Ak by jeho misia nebola úspešná a vyrovnanosť by nenastala, spúšťajú sa obranné mechanizmy - popieranie, presun, regresia, potlačanie. Obranné mechanizmy nie je možné z pohľadu psychoanalýzy

⁹ SHEPPARD, R.: Freud - človek, vedec a zrod psychoanalýzy. Bratislava: Ikar, 2022, s. 117.

¹⁰ Ibid., s. 117.

a všeobecne vedy považovať za škodlivé a deštruktívne. K prípadnej patologickej deštrukcii môže dochádzať, ak sa používajú nad rámec stanoveného limitu. Zdravá, mentálne zrelá osobnosť z vedeckého pohľadu Sigmunda Freuda dokáže vytvárať relatívnu rovnováhu medzi tromi zložkami osobnosti : Id – Ono, Ja – Egom a Nadja – Superegom. Ak je vnútorný mier medzi Ja – Egom a Nadja – Superegom narušený, vzniká sekundárna narcistická neuróza, ktorá je empiricky podložená a častá u tvorcov umenia. Narcizmus je synonymum pre zamilovanosť, zahľadenosť do seba, autoerotizmus, extrémnu sebalásku. V ponímaní psychoanalýzy ako vedeckej disciplíny je narcizmus charakterizovaný stavom ľudskej duše, v ktorom sa Ja – Ego stalo vlastným sexuálnym objektom. Proces narcizmu prebieha u jedinca v momente voľby Ja – Ega, v ktorom si za objekt zvolí samého seba, následne popretfá všetky putá zväzujúcej, striktné reality a stane sa sebe bohom i celým svetom. I napriek faktu, že obdobím raného, primárneho, fyziologického narcizmu prechádza v detstve každý jedinec, postupom vývoja primárny narcizmus slabne a vyvíja sa láska k iným objektom. Problém nastáva vo chvíli, keď dospelý jedinec odmieta nadväzovanie vzťahov s ľuďmi vo vlastný self - prospech. Narcisov život je totiž výlučne zameraný na vytvorenie najlepšieho obrazu samého seba vo vlastnom imaginárnom svete. Narcis z vlastného uhlu pohľadu nemá inú možnosť len hovoriť o sebe, o svojej práci, svojich výkonoch a výsledkoch. Narcis cíti v sebe božský element, ktorý robí jeho život navonok dokonalý. Osobnosť Narcisa predpokladá, že ľudia v jeho okolí, ktorých možno nazvať družinou, majú rovnaký záujem na dokonalosti jeho obrazu. Narcisovi sa dostáva vždy dostatok ľudí k používaniu, využívaniu a manipuluje s nimi bez obmedzenia a navodzuje atmosféru klamlivej spokojnosti. Narcis si je vedomý toho, že jeho život funguje bez limitov a bariér. I napriek tomu mu stále niečo chýba, vo chvíľach smútku reflektuje v sebe prázdnotu. Chvíľu sa môže tešiť zo svojich úspechov, uznania, ale v mysli už pripravuje pre seba ďalšiu výzvu, ktorú musí zdolať, aby bol ešte lepší, dokonalejší. Predmet uspokojenia nehľadá prostredníctvom vnútorného naplnenia. Sebareflexia je v prípade patologického sekundárneho narcizmu nulová, na kritiku či prehru reaguje chladom, alebo extrovertne, agresívne dáva najavo pocity hnevu, prázdnoty.

Teória umenia Sigmunda Freuda

Z vedeckého hľadiska je dominantný postulát freudovskej teórie umenia charakterizovaný na základe zhody, analógie s neurotickými prejavmi jedinca. Keďže obsahuje komplikovanú štruktúru charakteristík, ich následné vymedzenie prispieva k správne mu uchopeniu podstaty umenia. Z pohľadu teórie umenia Sigmunda Freuda je možné vytýčiť základné elementy následného psychoanalytického skúmania.

- 1 Osoba umelca
- 2 Charakteristika umeleckého diela
- 3 Funkcia a návod k porozumeniu umenia
- 4 Symbolické a jazykové hľadisko v umení
- 5 Problematika snov a fantázie v umení

1 Osoba umelca

V nadväznosti Freudovho myslenia je osoba umelca chápaná ako postava potencionálneho neurotika, ktorá docieľuje uspokojenie svojich libidózných pudov nie cez tvorbu neurotických patologických príznakov, ale prostredníctvom umeleckej kreativity. Umelec reflektuje výraz

svojich duševných možností v spoločensky prítlačlivých formách a nie cez tvorbu neurotických príznakov, čím si získava obdiv a záujem publika, ale i materiálne výhody, lásku druhého pohlavia, uspokojenie citlivosti a podobne.¹¹

Mnohí stúpenci neofreudizmu akceptujú výklad osoby umelca ako potencionálneho pacienta trpiaceho neurózou. Avšak z vedeckého hľadiska je považované toto tvrdenie za prízemné a do značnej miery zjednodušené, pretože neodpovedá na otázku týkajúcu sa zdrojov umeleckého nadania. Z pohľadu teórie umenia je potrebné porozumieť psychickým procesom, odohrávajúcim sa v duši umelca. Každodenné prejavy spájajúce sa s pocitmi šťastia, hnevu, frustrácie, radosti a smútku sa stávajú pomyselným hnacím motorom umelcovej tvorby - vďaka procesu sublimácie je v tele jedinca vytvorený obranný mechanizmus spočívajúci v akomsi zjemnení a následnom prenesení pudovej energie do vzniku umeleckých diel.

Umelec sa prihovára vnímateľovi i keď mlčí, a to prostredníctvom svojho diela. Z vedecky dokazateľných zdrojov je dostatočne zrejmé, že človek pri prežívaní psychickej nepohody, alebo napätia sa správa na jednej strane introvertne a na druhej extrovertne. Jediniec za pomoci vonkajších fyziologických prejavov - kriku, plaču či ticha znáša bremeno svojej mentálnej bolesti. Osoba umelca je naopak riadená duševnými pochodmi, vnútorným hlasom, šiestym zmyslom, ktorý mu dôrazne vraví, aby tvoril, písal, maľoval. Týmto aktom sa prepracováva do dimenzie odpútania sa od duševných trápení a bolesti premieňa na zmysluplnú činnosť, za akú je všeobecne kultúrnou spoločnosťou, civilizáciou považované umenie.

2 Charakteristika umeleckého diela

Základná vedeckej problematiky umenia je budovaná pomocou problematiky psychoanalytického vnímania umeleckého diela. Súvislosti pochádzajúce z nevedomia pôsobia na oblasť pocity samotného vnímateľa, čím rozširujú jeho duševnú oblasť vedomia o nové poznatky. Umelecké diela predstavujú pomyselný element ľudskej existencie upozorňujúci na základné hodnoty života jedinca. I samotná psychoanalýza vo svojej terapii sleduje postupne prebiehajúci proces uvedomovania si skutočných životných potrieb a tendencií, ktorých cieľ spočíva v spojení duševných procesov do jedného celku, vyrovnávaní narušeného psychického balansu a interpersonálneho konfliktu medzi jedincami. Ideálna konštrukcia psychoanalytického vnímania je založená na zmyslovej úrovni. Najhlbšie prežitie diela, jeho najhlbších vrstiev, nesie so sebou aj najväčšiu účasť psychiky. Jediniec sa prostredníctvom vnímania, ktoré je možné označiť ako subjektívny jav, snaží o pochopenie myšlienky, hlavnej idey umeleckého diela a pocitu, ktorý v ňom umelecké dielo vyvolalo. Umelecké dielo nie je neosobným objektom. Vyjadruje omnoho viac než len to, čo vidia oči diváka. Za jeho podobou sa nachádza zložitý svet vyjadrený skrytým jazykom, symbolmi, ktoré je potrebné dešifrovať, aby sa pravda a zmysel umeleckého diela zobrazili vo všetkých rozmeroch. Bez ohľadu na tému, časové, historické obdobie, štýl či techniku je umelecké dielo prejavom vnútorného sveta umelca. Ak je teda umelecké dielo považované za prejav duševných pocitov samotného umelca, tak tým zároveň odкрýva i jeho myslenie a kompletný vnútorný svet, akým umelec nazerá na okolité prostredie. Freudova teória psychoanalytického nazerania na umelecké dielo zobrazuje deje, ktoré sa v skrytom duševnom rozmere javia odlišným dojmom, ako sa na prvý pohľad môže zdať. Preto je nutné si uvedomiť, že umelecké dielo z pohľadu psychoanalýzy demonštruje vo svojej

¹¹ CVEKL, J.: Sigmund Freud. Praha: Orbis, 1965, s. 155.

duševnej podstate omnoho viac, než je schopné prostredníctvom vonkajšieho obalu vypovedať. Dôsledkom vnímania umeleckého diela je umelecký zážitok, ktorý je poskytnutý jedincovi. Zážitok pri vnímaní môže nadobudnúť charakter „reálneho“ poznania, v ktorom sa skutočná podstata a elementárna pravda samotného diela odкрýva vo vnútri umelca a poskytuje kvalitatívne vyššie poznanie. Opakom „reálneho“ poznania je povrchné vnímanie prostredníctvom vonkajšieho „obalu“, ktoré neodkrýva podstatu umelcovej duše a tým neumožňuje odkryť pravú hodnotu umeleckého diela. Podľa Sigmunda Freuda je potrebné pochopiť zložky ľudskej mysle a vďaka tomuto porozumeniu, uchopeniu je vnímateľovi poskytnutý náhľad do vnútra umelcovej osobnosti a následne je obsah umeleckého diela dešifrovaný samotným vnímateľom.

3 Funkcia a návod k porozumeniu umenia

Podľa Sigmunda Freuda má funkcia umenia charakter psychohygieny, to znamená, že slúži ako forma odreagovania vnútorného napätia, tenzie. Je pochopiteľné, že umelecké dielo pôsobí na vnímateľa i oblasťou, pomocou ktorej rozširuje jedincovi vedomie a prežívanie. Toto rozširovanie je obohatené o jasnú súvislosť, ktorá sa javí ako nevedomá. Umelecké diela ako keby boli mementom základných nutností v ľudskom živote, akoby jedincovi predostierali obraz každodenného života, spoločenského diania z podstatne rozdielneho zorného uhla, na rozdiel od politiky alebo práva.¹² Častým javom v spoločnosti je situácia, že umelci tvoria bez ohľadu na úspech a uznanie. Týmto činom prinášajú dielu formu obety a tým sa vzťah ich diela k reálnej skutočnosti stáva zložitým mechanizmom vedecko - psychologického skúmania. Funkcie, ktoré môže dielo plniť, čiže účely, pre ktoré sú diela vytvárané, sú veľmi rozmanité a závisí od diela a diváka, ktoré z nich sa naplnia. Jedinec môže od umeleckého diela očakávať, že mu poskytne edukatívne informácie, iný od umenia očakáva zábavu, odpočinok a relax, alebo návod ako správne uchopiť život, akých morálnych hodnôt sa má pridržovať. Umenie svojou komplikovanou vnútornou výstavbou privádza vnímateľa prostredníctvom diela do sveta magického, alebo až do nadmyslovej reality vyjavenej prostredníctvom činnosti nevedomia (zreteľne je táto schéma zobrazená v umeleckom smere surrealizmu¹³). Surrealisti na základe inšpirácii vo freudovskej psychoanalýze odкрývajú vlastné, intímne vrstvy nevedomia, ktoré ich nabádajú k slobodnej tvorbe bez dôrazu na morálne, etické a estetické hodnoty. Už tu nie je miesto pre silnú proklamáciu pravdy, dobra a krásy. Do popredia náhle vystupujú sily pudového libida riadiace podstatnú časť jedincovho umeleckého vyjadrenia. Umelec zameriava svoju pozornosť na duševný život hrdinu a pracuje na základe poznatkov z oblasti psychoanalýzy, ktorá má schopnosť preniknúť pod povrch ľudského bytia a odhaliť skryté túžby, motivácie i neurotické poruchy hlavného hrdinu. Umelec nevytvára dielo len na základe výtvarno - technickej vierohodnosti, ale stavia ho na nosných prvkoch psychologickéj autentickejši, ktorá odкрýva skutočnú podstatu umeleckého diela a kvalitatívne predstavuje najvyššiu hodnotu umeleckého zobrazenia. Psychoanalýza centruje svoju pozornosť na jedinca. Človek a jeho duša sa stáva dominantným pilierom psychoanalytického skúmania. Freudova teória umenia nie je statickým vymedzením problematiky umenia, ale predstavuje vo svojej všeobecnosti dynamický

¹² CVEKL, J.: Sigmund Freud. Praha: Orbis, 1965, s.158.

¹³ Surrealizmus - nadrealizmus je často označovaný za pomyselný most medzi realitou a imaginárnym svetom/ snom, vznikol ako umelecké hnutie na začiatku 20.storočia. Surrealizmus sa snaží usmerniť nevedomie ako element potrebný na odblokovanie predstavivosti.

element, vyplývajúci z hĺbky neustále sa meniacej duše jedinca, ktorý je determinovaný prostredím, rodinou a celým kultúro - civilizačným mechanizmom. Z psychoanalytického hľadiska je nutné uvedenie si, že jeden duševný stav vyviera z druhého, akcia spúšťa reakciu, čím vytvára akúsi reťazovú schému. Vhodným príkladom reťazovej psychoanalytickej reakcie je španielsky surrealistický maliar Salvador Dalí, ktorý je chápaný ako postava moderného Narcisa. Z jeho duševných prejavov je zrejme, že počas detstva prežil fázu Oidipovského komplexu. Matka prejavujúca Salvadorovi bezhraničnú lásku obohatenú o myšlienky vyvolávajúce v ňom samotnom pocit vlastnej jedinečnosti a dokonalosti mu následne bránila v uzretí autentického, skutočného Ja. Po smrti milovanej ženy, ktorá ho zrodila, Salvador Dalí vďaka prenosu a následnej reťazovej reakcie nachádza obraz vlastnej matky v manželke Gale, ktorá v ňom naďalej udržiava pocit neprekonateľnej dokonalosti, bez ktorého by jeho duša nebola schopná života. Pranie Salvadora Dalího spočívajúce v nesmrteľnej božskosti nepredstavuje v psychoanalytickom ponímaní len túžbu subjektu, ktorá činnosť realizuje. Dôraz je kladený i na túžbu, ktorá sa vo vnútri osobnosti stretáva s prekážkami, novými túžbami, strachom, úzkosťou a pochybnosťami. Typickou črtou Dalího mysle je vysoký stupeň konfliktnosti, vnútornej nestability, ktorý je následne odsublímovaný v umeleckej tvorbe a jednoznačne vedúci k neurotickým prejavom početných Dalího halucinácií a delirických patologických stavov. Samotný Sigmund Freud bol fascinovaný osobnosťou Salvadora Dalího, jeho nesporne technickým nadaním, fanatickými očami a z vedeckého hľadiska považoval za zaujímavé v budúcnosti Salvadora Dalího výtvarné diela psychoanalyticky preskúmať.¹⁴ Choroba a následná smrť mu to však nedovolila zrealizovať.

4 Symbolické a jazykové hľadisko v umení

Freudova teória umenia zahŕňa vo svojej podstate i symbolické zobrazenie pravdy o živote. Jediniec je v zmysle samotnej psychoanalýzy chápaný ako homo symbolicus, tvor vytvárajúci symboly. Umenie zobrazuje a dešifruje pravdu o živote symbolicky, nie teticky.¹⁵

Vnútorne pochody a neurotické symptómy vyskytujúce sa v duši umelca sú pomocou psychoanalýzy „lúštené“ ako hieroglyfická reč starobylých Egypťanov. Prostredníctvom duševnej symboliky je pozornosť diváka zameraná na hlbšie a kvalitnejšie vnímanie kontextu umeleckého diela. Symboly navzájom tvoria tematickú štruktúru diela vyjadrujúcu námet obrazu, prvotný (primárny) impulz tvorcu a podobne. Symboly zoskupené v diele nevypovedajú len o sebe, ale poukazujú aj na skryté myšlienky ľudskej duše. Psychoanalýza nie je len systémom založeným na dekódovaní symbolov, taktiež berie do úvahy i vyjadrenie jazykové. Práve pomocou verbalizácie prenikajú elementy z ľudského nevedomia do oblasti vedomia. Verbalizácia nielen rozširuje oblasť vedomia, ale je považovaná psychoanalýzou za reálny a veľmi dôležitý životný činiteľ.¹⁶

Myšlienky a predstavy, odzrkadľujúce vnútorné myslenie a videnie sú viazané na slová. Kontext duševného života je chápaný aj ako kontext jazykový. Konkrétne slová sú nositeľmi citových sympatií či antipatií. Pri vyrieknutí slova vojna je duševná evokácia v jedincovi zahalená antipatiou, hrôzou a pocitom strachu z tohto slova. Sympatiu, pokoj a pocit bezpečia

¹⁴ MARKUS, G.: Sigmund Freud a tajemství duše. Praha: Paseka, 2002, s.240.

¹⁵ CVEKL, J.: Sigmund Freud. Praha: Orbis, 1965, s.158.

¹⁶ Ibid., s.159.

zahŕňa vo svojej podstate slovo mier. Vedomie umelca ako tvorcu symbolického a jazykového hľadiska v samotnom umení je potrebné z pohľadu psychoanalýzy skúmať ako jednotu akcie a reakcie ľudského myslenia.

5 Problematika snov a fantázie v umení

Problematike snov a jej následnej projekcie do umenovedných disciplín sa Sigmund Freud venoval so systematickou dôslednosťou. Z vedeckého hľadiska je jeho dielo *Výklad snov* vydané v roku 1900, považované za najlepšiu ukážku jeho literárnej tvorby. Významom sna sa v minulosti zaoberali mnohé kultúry, ale bol to práve Freud, ktorý objavil, že sen je duševný život pokračujúci v priebehu spánku a dokázal ho náležite terapeuticky využiť. Sny vo všeobecnom ponímaní boli zaradované medzi „chorobné procesy“ odohrávajúce sa vo fyziológii človeka. Sigmund Freud z pozície psychoanalytika neprijal tento lekársky názor a striktné, razantne sa proti nemu postavil. Vedecká teória freudovského chápania sna, i keď vedou nikdy neuznaná, vyjadruje skryté prania, inými slovami, čo sa človek (platí i v aplikácii na umelca) neodváža prežiť a vysloviť v reálnom živote, o tom v skrytej forme sníva. Čo sa týka samotného podnetu k snívaniu, dá sa vedecky potvrdiť, že čo jedinca zamestnávalo počas dňa, to panuje i snovým myšlienkam, t. j. človek je donútený snívať len o tom, čo dodalo podnet jeho mysleniu počas dňa. Za každým detailom sna, i keď sa zdá byť nepodstatný, sa skrýva významná udalosť psychického života snívajúceho. V teórii Sigmunda Freuda sa dôraz kladie na rozlíšenie medzi zreteľným snovým obsahom sna, ktorý sa po prebudení živo a jasne zobrazí v pamäti a latentnou snovou myšlienkou, ktorá po prebudení náhle vymizne. Vedecká teória vzniku sna má systematizovanú štruktúru a skladá sa z komplikovanej skladby myšlienok, ktoré vznikli počas dňa, ale nedošlo k ich naplneniu a teda je možné hovoriť o akomsi dlhu dňa, ktorý udržuje počas spánku v chode určité množstvo energie. Tento dlh dňa sa snovou prácou mení na sen. Prianie, ktoré vychádza zo snových myšlienok, vytvára predstupeň a neskôr i samotné jadro sna. Psychoanalýza vychádza z názoru, že sen je komunikáciou neznámeho a nevedomého. V sne funguje psychika ako primitívny aparát na úrovni, ktorá bola dávno opustená. Zjavný obsah sna je nezrozumiteľný, pokiaľ nie je odhalený latentný. Skrytým obsahom sna sú prejavy potlačených prání. Sigmund Freud vedecky demonštroval svoju myšlienku pomocou teórie, že interpretácia snov je kráľovskou cestou do oblasti nevedomia.¹⁷

Sny prichádzajú z ľudského vnútra a sú výtvormi duševného života jedinca. Sen je i akýmsi strážcom spánku. Jeho najdôležitejšou úlohou je vyplniť fantazijnými obrazmi nevedomé prania, ktoré by mohli spiaceho počas spánku rušiť. Veda a časť vzdelaných ľudí sa odmietavo stavia k freudovskej analýze sna.

Vedecké ponímanie rozumie pod pojmom sen¹⁸ čisto fyziologický proces, za ktorým nemožno hľadať skrytý význam či zmysel. Ide v ňom o telesné podráždenia, ktoré hrajú počas spánku na duševnom nástroji, a tak privádzajú do vedomia rôzne predstavy, zbavené akéhokoľvek duševného obsahu. Sny je možné prirovnáť iba k akýmsi kŕčom, nie však k pohybu duše, ktoré niečo vyjadrujú. Osoby, ktoré sa vo svojej ľudskej podstate nevenujú kreatívnej umeleckej činnosti sa snažia metódou racionalizácie vedomia pristupovať k životu,

¹⁷ MANNONI, O.: Freud. Olomouc: Votobia, 1997, s. 52.

¹⁸ Sen je zážitok obrazových, zmyslových, zvukových vnemov, impulzov, ktoré sú vytvárané dynamickou činnosťou mozgu počas spánku.

snom a okolitému svetu. Na opačnom póle problematiky žijú umelci, ktorí sa zo všetkých síl snažia uniknúť z reality života, z dôvodu neúprosnej požiadavky zrieknutia sa libidózneho uspokojenia. Reálny život vyžaduje od človeka striktné eticko - morálne sebaovládanie, to znamená, že pudový život a z neho vyvierajúca sexualita sa skalopevne odmieta. S týmto životným postojom sa umelci nedokážu stotožniť a následne ho prijať, a to je dôvod, prečo ich duša výlučne prebýva vo sférach iracionality, v ktorej je akceptovaná pudovosť samotného libida. Umelci vďaka svojmu talentu, nadaniu vytvárajú pomocou syntézy snov a prvkov fantázie nový typ reality: ich snový život (nielen v čase nočného spánku, ale predovšetkým v dobe denného snívania) je možné prirovnať k akýmsi otrasom duše, ktorá nie je ochotná a ani schopná prijať reálny svet. Vďaka možnosti snívania, či fantazírovania je umožnený prenos vnútornej reality duše do skutočnej predstavy a viery v silu sna a fantázie. Umelecké jadro samotného diela je tvorené obsahom pochádzajúcim čiastočne z nevedomia, ktorý pozostáva najmä zo spomienok z detstva a libidózných túžob ovládajúcich myseľ jedinca. Umelecký proces kreativity, tvorby je ekvivalentom snovej práce. Pri samotnom akte dochádza k syntéze viacerých obrazov do jedného celku, k presunu dôrazu z dôležitého na bezvýznamné a k zobrazeniu opakom, to znamená nenávisť sa javí ako láska, smrť ako život. Umelec ako postava potencionálneho neurotika má schopnosť vďaka sublimácii ovládať svoje pudové prania a transformovať ich do spoločensky prijateľnej podoby, medzi ktorú jednoznačne patri i tvorba umeleckých diel. Zásadný rozdiel medzi umelcom a neurotikom je radikálnym spôsobom zvýraznený práve vďaka prebiehajúcemu procesu sublimácie, pomocou ktorej pacient trpiaci neurózou - na rozdiel od umelca - zásadne netvorí, ale svoju pudovú energiu transformuje do činov, ktoré častokrát nemajú s ľudskosťou nič spoločné (vražda, týranie a podobne).

Freudova časť teórie umenia zaoberajúca sa problematikou fantázie a sna, je založená na princípe neuspokojenosti, nesúladu duševného stavu. Podľa freudovského výkladu sa len značne neuspokojený jedinec oddáva fantáziám, dennému snívaniu.¹⁹ S týmto postulátom však nemožno súhlasiť. Človek prežíva denné sny i pri radostnom, pozitívnom očakávaní, alebo v spomienke na šťastné dojmy odohrávajúce sa v minulosti. V tomto zmysle nepredstavuje snívanie či fantazírovanie únikový charakter.

Umelec vďaka procesu tvorby vedome vytvára imaginárny, vymyslený svet, v ktorom na základe fikcie hrdina realizuje vnútorné duševné potreby a zároveň reflektuje vlastný stav mysle. Jednotlivé fantázie spolupracujú s predstavami, navzájom ich kombinujú, spracovávajú a spájajú. Špecifická činnosť umelca spočíva práve v kombinácii jednotlivých fantázií za účelom vyvolania pocitov a emócií v divákovi. Umelecova schopnosť je založená na spontánnej fantazijnej tvorbe, vyviera nielen z citov, ale i z reakcií na frustráciu, strach, úzkosť a nespokojnosť. Nie každý jedinec, umelec je obdarený rovnakou mierou fantázie. Svedčí o tom i skutočnosť, že niektoré osoby nedisponujú širokospektrálnou mierou rozvinutosti fantázie. Predstavy u samotného umelca môžu byť zobrazované nielen vo verbálnej rovine, ale i vo sfére symboliky. Každý fantazijný obraz je podmienený viacerými hľadiskami - dobou, kultúrou, sociálnym zázemím a podobne. Determinácia²⁰ zohráva dôležitú úlohu pri tvorbe imaginácie, predstavivosti. Najspontánnejšie a najautentickejšie prejavy imaginácie je možné poľahky badať

¹⁹ FREUD, S.: O človeku a kultúre. Praha: Odeon, 1990, s. 84.

²⁰Determinácia je vymedzenie pojmu, nevyhnutná a prirodzená závislosť vecí a javov. Psychoanalýza poukazuje na fakt, že determinizmus ovláda vedomý i nevedomý život.

u dieťaťa. Detská duša je čistým a spočiatku nedeterminovateľným subjektom, ktorý i keď prežíva krutý stret s realitou, vnútorne sa jej nepoddáva, ale bojuje všetkými dostupnými prostriedkami proti realite sveta. Práve u malého dieťaťa prebieha najdokonalejší proces tvorby imaginácie. V procese hry dieťa sprítomňuje fantazijné i snové predstavy bez ohľadu na realitu. Pokračovateľom detskej hry je v období dospelosti práve umelecká tvorba, v ktorej sa istým spoločensky uznávaným spôsobom projektuje myseľ tvorcu, ktorá vďaka podobnému procesu ako u malého dieťaťa vylučuje autenticitu reálneho sveta za pomoci fantazijných predstáv, myšlienok a vytvára diela obsahujúce práve prvok imaginácie, fantázie.

Umelecká tvorba, v konečnom dôsledku i jej finálny produkt (umelecké dielo) poskytuje vnímateľovi pocit slasti a uspokojenia. Vďaka umelcovým kvalitám - obrazotvornosti, zručnosti a talentu sa transformuje širokospektrálny kontext ľudskej existencie do podoby umeleckých diel. V umeleckom prostredí predstavuje umelcova schopnosť imaginácie - fantázie každodenný spôsob myslenia a funguje aj ako spúšťač mechanizmu umeleckej tvorby a impulzov. Umelecká imaginácia²¹ umožňuje bližšie určiť zameranie umelca. Niektorí sa orientujú na vizuálne symboly, ďalší svoju pozornosť koncentrujú na premenu ľudských pocitov do zvukov.

Každá jednotlivá fantázia v sebe ukrýva uspokojenie prania a vylepšenie reality vonkajšieho sveta. Jednotlivci, ktorí trpia frustráciou, strachom a úzkosťou odsublimovávajú vo svojich fantazijných predstavách vlastné napätie a prežívajú v nich to, čo nedosiahli v reálnom živote. Avšak v tomto bode je potrebné si uvedomiť, že v predstavách je možné uspokojiť len niektoré potreby prameniace z frustrácie.

Jednotlivé fantázie sa nachádzajú v troch časových dimenziách - v prítomnosti, v minulosti a v budúcnosti. Aktivita imaginácie ľudskej mysle reaguje na aktuálny impulz, ktorý je vyvolaný konkrétnou prítomnou udalosťou - impulz vyvolá v duši jedinca pranie, ktoré sa môže na jednej strane vrátiť k dávnej spomienke (na detstvo a podobne) a na strane druhej smeruje k splneniu daného, konkrétneho prania či skrytej túžby do budúcnosti. Dôležité je vychádzať z predpokladu, že umelecké dielo rovnako ako denný sen je pokračovaním a náhradou detskej hry. Psychoanalýza poukazuje zároveň aj na deštruktívnu silu patologických fantázií či predstáv, ktoré vedú v extrémnych prípadoch až k duševnému ochrnutiu osobnosti jedinca. Je potrebné prijať postulát, v ktorom sa ľudský život pohybuje medzi svetom reality a svetom fantázie, vďaka ktorej jedinec nachádza únik zo sveta striktnej vlády reality.

Umelec ako tvorca fantázie a denných snov prostredníctvom svojho nesporného umeleckého talentu realizuje svoje hry alebo rozpráva to, čo môže niesť označenie osobné denné sny. Pri samotnom akte vnímania jedinec začína pociťovať veľkú slasť, vyvierajúcu z viacerých zdrojov. Spôsob, akým to umelec docieľuje, patrí k jeho najvnútornejšiemu tajomstvu, tajomstvu duše. Každá estetická slasť nadobudnutá z diela umelca vyjadruje, že skutočný pôžitok a slasť z umeleckého diela pochádza z uvoľnenia napätia v ľudskej duši. K tomuto výsledku prispieva i ten fakt, že umelec uvádza vnímateľa do stavu, v ktorom si môže lepšie užít vlastné fantázie, teraz už bez akýchkoľvek výčitiek a pocitu hanby.

²¹ Umelecká imaginácia je spojená s predstavivosťou, obrazotvornosťou, vedome ovládanou tvorivou fantáziou.

Sumarizácia záverov

Na základe spracovania jednotlivých častí / kapitol štúdie, je s určitosťou možné v závere potvrdiť všeobecne platnú hypotézu, že psychoanalýza ponúka vďaka svojmu tvorcu Sigmundovi Freudovi špecifický pohľad na problematiku týkajúcu sa človeka ako tvorcu kultúry, umenia. Zo štruktúry psychoanalytickej teórie umenia Sigmunda Freuda vyplýva, že umenie vzniká vytvorením umeleckého diela umelcom, ktorý je z pohľadu freudovskej psychoanalytickej metódy chápaný ako potenciálny pacient trpiaci neurózou. Špecifickou črtou umelca je schopnosť dosiahnuť uspokojenie svojich libidózných pudov vďaka vlastnej kreativite a nie cez tvorbu neurotických patologických príznakov. Práve spomínaná črta nadania, tvorivosti v závere jednoznačne poukazuje, že nie je správne hodnotiť umenie zjednodušene, len na základe vonkajších procesov a obalu, ale je nutné ho chápať ako vnútorne špecifický, duševný prejav jedinca – umelca. Umelec vo svojom vnútri nesie vyjadrenie konkrétnych pocitov z ľudskej existencie, bytia. V tomto prípade nehovoríme o dominantnom racionálnom jadre, ale naopak o dynamickej duševnej / mentálnej činnosti, fantázii, snov a pocitov hlboko zakorenených v ľudskom nevedomí. Obraz vytvorený v zložitých štruktúrach pudmi ovplyvnenej ľudskej mysle narúša automatizmus myslenia človeka ako tvorcu kultúry a poskytuje mu pocit slasti a naplnenia. Na základe rozpracovania jednotlivých častí je možné vytvoriť záver, že postuláty teórie umenia Sigmunda Freuda netvoria jednotný vedecko - umelecký systém. Kľúčové pojmy týkajúce sa jednotlivých charakteristík reflektujú len úvahy Sigmunda Freuda o osobe umelca, vzniku a charakteristike diela, jeho následnej funkcie a podobne. Umelecká tvorba sa tým stáva len akousi variantou sna alebo fantázie umelca. Za potvrdenú hypotézu štúdie je možné považovať i samotný fakt, že skutočný umelecký obraz nie je model vytvorený z kompozície umeleckých materiálov, ale je odrazom hlĺbky umelcovej mysle

Literatúra a zdroje

- BABIN, P.: *Sigmund Freud – tragédie nepochopení*. Martin: Sloart, 1994. 78-81 s. ISBN 80-7145-121-5.
- CVEKL, J.: *Sigmund Freud*. Praha: Orbis, 1965. 137-156 s. ISBN 11-065-65 02/9.
- FREUD, S.: *O člověku a kultuře*. Praha: Odeon, 1990. 81-89 s. ISBN 80-207-0109-5.
- FREUD, S.: *Za principom slasti*. Bratislava: Kalligram, 2005. 132-139 s. ISBN 80-7149-679-0.
- FREUD, S.: *Umenie a psychoanalýza*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 2000. 3-10 s. ISBN 80-220-1009-X.
- FREUD, S.: *Psychopatológia každodenného života*. Bratislava: Európa, 2015. 219-229 s. ISBN 978-80-89111-69-5.
- FREUD, S.: *Spomienka z detstva Leonarda da Vinci*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 2001. 87-95 s. ISBN 80-220-1092-8.
- FREUD, S.: *Myšlienky a úvahy*. Bratislava: Európa, 2016. 118-120 s. ISBN 978-80-89666-32-4.
- MANNONI, O.: *Freud*. Olomouc: Votobia, 1997. 83-87 s. ISBN 80-7198-036-6.
- MARKUS, G.: *Sigmund Freud a tajemství duše*. Praha: Paseka, 2002. 239-240 s. ISBN 80-7185-447-6.
- PAULÍK, K.: *Sigmund Freud – poselství a inspirace*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1999. 51-53 s. ISBN 80-7042-552-0.

- PEPIOL, M.: *Freud – cesta do hlubin duše*. Praha: Bonalitra Alcompas, 2022. 118-122 s. ISBN 978-84-1354-640-8.
- SAURET, M. – J.: *Freud a nevědomí*. Praha: Levné knihy Kma, 2006. 42-45 s. ISBN 80-7309-330-8.
- SHEPPARD, R.: *Freud – člověk, vedec a zrod psychoanalýzy*. Bratislava: Ikar, 2022. 114-119 s. ISBN 978-80-551-7983-4.
- SNOWDEN, R.: *Freud - the key ideas*. Croydon: CPI Group UK, 2019. 124-142 s. ISBN 978-1473-66915-4.

Reflection of Sigmund Freud's personality in the context of man , culture and the theory of art (selected aspects)

The main pillar of the study is the reflection of Sigmund Freud's personality in the context of man, culture and the theory of art. The introductory part is centered on the personality of the eminent Austrian physician / doctor Sigmund Freud as the creator of psychoanalysis. Thanks to the aforementioned research method, psychoanalytic reflections and consequently the theories of Sigmund Freud are directed towards unmasking the way of thinking of man as the creator of culture and art. In the following chapters, two dynamic principles are analyzed – the principle of pleasure and the principle of reality and at the same time, emphasis is placed on the analysis of basic human instincts – Eros - the life instinct and Thanatos - the death instinct. With the help of psychoanalysis, the complex structures of the human mind are grasped and then attention is drawn to their determination and delineation of dominant postulates in the theory of art. The aim of the text is not a critical, exact assessment of the set issue, but it is an indication of the starting contexts resulting from the postulates of Sigmund Freud's theory of art and their subsequent reflection in the context of man, culture and art.

Mgr. Ingrid Baniatová
Šafárikova 4418/21
955 01 Topoľčany
i.baniatova@yahoo.com